

فهرست مطالب

۲.....	اقوال در حکم استصباح به متنجسات
۲.....	عدم وجود قید تحت السما در روایات دال بر جواز استصباح
۲.....	قاعده اولی در مسئله: جواز استصباح مطلقاً
۲.....	قاعده اولی در استصباح تحت السما: جواز
۳.....	بررسی قاعده اولی در استصباح تحت السقف
۳.....	به لحاظ حکم تکلیفی: جواز استصباح
۳.....	به لحاظ حکم وضعی: تنجیس سقف در فرض عدم استحاله
۴.....	وجود روایت مرسله دال بر عدم جواز استصباح تحت السقف
۴.....	بررسی روایت به لحاظ سندی و دلالی
۴.....	بررسی سندی: ادعای جبران ضعف سند به شهرت و نقد آن
۵.....	بررسی دلالی: احتمالات در مدلول روایت
۵.....	احتمال اول: حکم تعبدی با قطع نظر از تنجیس و تنجس
۵.....	احتمال دوم: حکم تعبدی به تنجیس متنجس حتی در صورت استحاله
۵.....	احتمال سوم: حکم مولوی طریقی به نحو وجوبی
۶.....	احتمال چهارم: حکم مولوی طریقی به نحو استحبابی
۶.....	احتمال پنجم: حکم ارشادی به تنجیس
۶.....	نظر استاد: دلالت روایت بر حکم ارشادی به تنجیس
۶.....	عدم تعارض این روایت با روایات مجوز استصباح
۷.....	خلاصه‌ای از بحث در بیع متنجس

بسم الله الرحمن الرحيم

اقوال در حکم استصباح به متنجسات

در جواز استصباح به متنجسات، دو قول وجود دارد. قول اول این است که استصباح به متنجسات مطلقاً جایز است. قول دوم که به مشهور فقها نسبت داده شده است و ادعای اتفاق بر آن هم شده است این است که استصباح تحت السما جایز است ولی استصباح تحت السقف جایز نیست.

عدم وجود قید تحت السما در روایات دال بر جواز استصباح

وقتی به روایات معتبر دال بر جواز استصباح به متنجسات که عمدتاً در باب ششم از ابواب ما یکتسب به کتاب التجاره وسایل الشیعه وارد شده‌اند و همچنین روایات دیگری که در غیر باب ششم به آن‌ها اشاره شده است، رجوع شود، اثری از قید تحت السما و عدم جواز استصباح تحت السقف وجود ندارد و جواز را به‌طور مطلق بیان کرده‌اند. بنابراین باید منشأ وجود این قید برای جواز در کلام فقها بررسی شود.

قاعده اولی در مسئله: جواز استصباح مطلقاً

علی‌القاعده و بر فرض نبود روایات خاصه در مورد قید تحت السما و همچنین با توجه به روایاتی که استفاده از منافع حلال ادهان متنجس را مانند استصباح جایز دانسته‌اند، استصباح مطلقاً جایز می‌باشد.

قاعده اولی در استصباح تحت السما: جواز

در مورد جواز استصباح تحت السما که اختلافی وجود ندارد و شکی در جواز آن نیست و در مورد آن اتفاق وجود

دارد

بررسی قاعده اولی در استصباح تحت السقف

به لحاظ حکم تکلیفی: جواز استصباح

استصباح تحت السقف علی القاعده و به لحاظ تکلیفی، جایز می باشد و اصولاً تفاوتی بین تحت السما و یا تحت سقف وجود ندارد.

به لحاظ حکم وضعی: تنجیس سقف در فرض عدم استحاله

اما حکم استصباح تحت السقف به لحاظ وضعی بدین معنا که آیا باعث نجس شدن سقف یا غیره می شود یا خیر؟ حکم آن بدین صورت است که در نجس شدن ظرف و مخزنی که دهن متنجس و یا امثال آن مانند نفت ریخته می شود، شکی وجود ندارد اما این تنجیس حرام نیست و اشکالی ندارد و اما نسبت به سقف یا غیر سقف چند صورت و فرض متصور است.

۱. فرض و صورت اول این است که به طور کامل دهن و یا نفت متنجس استحاله شود که در این صورت دود آن

پاک می باشد و بالطبع چون نجس نیست جایی را هم نجس نمی کند.

۲. فرض دوم این است که بعد از استحاله شدن، قابلیت برگشت به همان حالت اولیه را داشته باشد و مثلاً دوباره

تبدیل به نفت شود. در این صورت نیز چون با استحاله پاک شده است و حالت جدید آن عنوان نجس نمی باشد،

پاک است.

۳. فرض سوم این است که به لحاظ عرفی و با دقت عرفی قائل به عدم استحاله آن شویم که در این صورت نیز

هرچند در صورتی که اجزا آن با سقف و یا جایی دیگر برخورد کنند، باعث نجس شدن آن ها می شود اما این

تنجیس حرام نمی باشد و منعی از استصباح دهن متنجس نیست البته در این صورت نباید از آن در مسجد که

نجس کردن آن جایز نیست، استفاده کرد و یا اگر موجب نجس شدن لباس شود برای نماز باید آن را تطهیر

کرد اما در هر صورت این حکم عدم جواز استصحاب تحت السقف ثابت نیست و به لحاظ تکلیفی منعی ندارد.

این سه فرض و حکم به نجاست و تنجیس در مورد استحاله و یا بخار شدن دیگر مایعات نجس و متنجس نیز جاری است مثلاً اگر قائل شدیم، آ تبخیر استحاله صورت می‌گیرد اگر بول تبخیر شود بخار آن پاک است و اگر قائل به عدم استحاله شدیم بخار آن نجس است. البته در مورد حکم این بحث در صورت شک در استحاله و یا عدم استحاله، استصحاب کلی نجاست مطرح شده است که در جای خود به آن پرداخته شده است.

وجود روایت مرسله دال بر عدم جواز استصحاب تحت السقف

آنچه موجب شده است تا کثیری از فقها به خلاف قاعده اولی، حکم به عدم جواز استصحاب تحت السقف کنند، روایت مرسل‌های است که شیخ در مبسوط ذکر کرده‌اند. مرحوم امام در کتاب مکاسب محرمه صفحه ۱۵۰ در ذیل این بحث می‌فرماید «الثالث: حکمی غیر واحد، الشهرة علی وجوب کون الاستصحاب تحت السماء. و عن السرائر نفی الخلاف عن عدم جوازه تحت الظلال. و عن المبسوط أنه روی أصحابنا أنه يستصحب به تحت السماء دون السقف» البته شیخ در مبسوط نیز بعد از نقل روایت حکم عدم جواز استصحاب تحت السقف را نمی‌پذیرند و آن را مکروه می‌دانند «و رووا أصحابنا أنه يستصحب به تحت السماء دون السقف، و هذا يدل علی أن دخانه نجس غیر أن عندی أن هذا مکروه» مبسوط ج ۶ ص ۲۸۳

بررسی روایت به لحاظ سندی و دلالی

بررسی سندی: ادعای جبران ضعف سند به شهرت و نقد آن

این روایت مرسله می‌باشد و روایت مرسله قابل اعتنا نمی‌باشد مگر اینکه همان‌طور که عده‌ای ادعا کرده‌اند گفته شود که ضعف سند روایت، به خاطر وجود شهرت و اجماعات منقول جبران می‌شود اما این ادعا هم به لحاظ صغرا و هم به لحاظ کبرا مخدوش می‌باشد اما به لحاظ صغروی در وجود شهرت فتوایی در مورد عدم جواز استصحاب بین قدما تردید وجود دارد به خصوص که حتی خود شیخ هم به عدم جواز فتوا نداده‌اند و به لحاظ کبروی هم برفرض وجود شهرت

فتوایی به نظر ما شهرت فتوایی جابر ضعف سند نیست مگر با شرایطی که در این بحث، آن شرایط وجود ندارد. بنابراین این روایت قابل اعتنا نمی‌باشد.

بررسی دلالتی: احتمالات در مدلول روایت

بر فرض صحیح بودن روایت، در مدلول روایت و اینکه آیا مدلول این روایت حکم تبعیدی می‌باشد و یا حکم ارشادی، چند احتمال وجود دارد.

احتمال اول: حکم تبعیدی با قطع نظر از تنجیس و تنجس

احتمال اول در مدلول روایت مرسله شیخ در مبسوط این است که با قطع نظر از تنجیس و تنجس، مدلول روایت حکم تبعیدی صرف می‌باشد و طبق روایت استفاده از روغن متنجس جهت استصباح تحت السقف جایز نیست، هر چند طبق قواعد در صورت استحاله روغن متنجس، دود آن پاک باشد و یا در صورت عدم استحاله نجس باشد و این حکم به عدم جواز استصباح تحت السقف فارغ حکم تنجیس و یا عدم تنجیس دهن متنجس می‌باشد. این حکم در صورت الغا خصوصیت از دهن متنجس، شامل نفت یا گازوئیل که امروزه در استصباح رواج دارد، می‌شود.

احتمال دوم: حکم تبعیدی به تنجیس متنجس حتی در صورت استحاله

احتمال دوم در مدلول روایت این است که روایت بیانگر حکم تبعیدی به تنجیس دهن متنجس حتی در صورت استحاله شدن دهن متنجس، می‌باشد. یعنی هر چند طبق قواعد اگر متنجسی استحاله شود، پاک می‌باشد اما طبق روایت دهن متنجس از این قاعده استثنا می‌شود و حتی در صورت استحاله، متنجس و موجب تنجیس می‌شود و به همین خاطر استفاده از آن جهت استصباح تحت السقف جایز نیست.

احتمال سوم: حکم مولوی طریقی به نحو وجوبی

احتمال سوم در مدلول روایت این است که روایت بیانگر حکم مولوی طریقی می‌باشد یعنی امام می‌فرمایند به خاطر احتمالی که در بقا اجزا غیر استحاله شده وجود دارد، در به کارگیری دهن متنجس جهت استصباح تحت السقف احتیاط کن و این احتیاط هم به نحو وجوبی می‌باشد.

احتمال چهارم: حکم مولوی طریقی به نحو استحبابی

احتمال چهارم در مدلول روایت این است که روایت بیانگر حکم مولوی طریقی می باشد یعنی امام می فرمایند به خاطر احتمالی که در بقا اجزا غیر استحاله شده وجود دارد در به کارگیری دهن متنجس جهت استصباح تحت السقف احتیاط کن اما به خلاف احتمال قبل، این احتیاط به نحو استحبابی می باشد.

احتمال پنجم: حکم ارشادی به تنجیس

احتمال پنجم در مدلول روایت این است که روایت ارشاد به حکم وضعی تنجیس مطابق قواعد می باشد یعنی استفاده از دهن متنجس جهت استصباح تحت السقف به لحاظ تکلیفی مانع ندارد و روایت، ارشاد به این است که ذراتی از دهن متنجس و نفت متنجس - در صورت الغا خصوصیت - بدون اینکه استحاله شود، باقی می ماند که موجب نجاست می شود.

نظر استاد: دلالت روایت بر حکم ارشادی به تنجیس

همان طور که مرحوم امام و آقای خویی فرموده اند، با توجه به ارتکازات عقلایی، حمل روایت بر حکم ارشادی به تنجیس، اقوی می باشد و معنای آن این است که اجزا این دهن یا نفت متنجس بنابر اصطلاح، بر اثر خام سوزی و بدون اینکه استحاله شود، باقی می ماند و موجب نجس شدن سقف و یا البسه می شود اما این به معنای حرمت تکلیفی نیست. لذا اگر مانعی در تنجیس سقف نبود و یا اینکه در مواردی و به دلایلی، اطمینان به استحاله داشتیم، استفاده از آن جهت استصباح تحت السقف جایز می باشد. البته احتمال چهارم را هم می توان پذیرفت اما احتمال پنجم اقوی می باشد.

عدم تعارض این روایت با روایات مجوز استصباح

عده ای این روایت مرسله را با روایاتی که استفاده از دهن متنجس را جایز می دانست، در تعارض می دانند اما به دو دلیل این تعارض بین روایات وجود ندارد.

۱. دلیل اول این است که همان طور که بیان شد، روایت مرسله ارشاد به حکم وضعی تنجیس و تنجس می باشد و

لذا با روایات مجوزه که بیانگر حکم تکلیفی می باشد تعارضی ندارند.

۲. دلیل دوم که آقای تبریزی آن را مطرح کرده است این است که برفرض که روایات متضمن حکم تکلیفی مولوی باشد روایت مرسله به دلیل وجود قید تحت السقف مقید روایات مطلق جواز استصحاب می باشد و چون هر دو مطلق نیستند لذا تعارضی با یکدیگر ندارند.

خلاصه‌ای از بحث در بیع متنجس

خلاصه بحث در بیع متنجس این است که

۱. انتفاع به متنجسات در غیر اکل و شرب در منافع محله جایز است.
۲. تکسب به متنجسات دارای منافع محله مطلقاً جایز است.
۳. حکم جواز تکسب، مقید به قصد حلال نمی باشد.
۴. اعلام در تکسب به متنجسات به عنوان یک تکلیف مستقل واجب است و شرط صحت معامله نمی باشد.
۵. از مورد روایات که دهن متنجس است، الغا خصوصیت می شود و حکم شامل هر متنجس دارای منافع حلال می باشد.
۶. روایت مرسله عدم جواز استصحاب تحت السقف اعتبار ندارد و قابل تصحیح نیست و برفرض اعتبار حکم ارشادی می باشد.